

Chiapas, un volcà en actiu

Un cartell adverteix al visitant que entra en zona zapatista, al "caracol" de Morelia, a la zona de "las cañadas", a Chiapas, on hi ha una de les Juntes del Bon Govern zapatistes.

No gaire lluny de l'estat d'Oaxaca es troba el de Chiapas, on després de gairebé catorze anys des de l'inici de la revolta zapatista, les reivindicacions dels indígenes continuen gairebé intactes. Tot i les promeses fetes pels successius governs mexicans, la situació de desigualtat i de manca de drets humans es mantenen en l'estat més pobre de Mèxic.

La lava del projecte zapatista torna a la superfície. L'arribada de Felipe Calderón, del Partit d'Acció Nacional (PAN), a la presidència del país i de Juan Sabines, del Partit de la Revolució Democràtica (PRD), al govern de Chiapas han anat units a un augment de la conflictivitat social en aquest estat de Mèxic, el més pobre del país; un estat que està format per quatre milions d'habitants, el 30% dels quals són indígenes. Quan es compleixen quatre anys del naixement de les cinc Juntes de Bon Govern zapatistes, una proposta autònoma per a l'estat de Chiapas, Hermann Bellinghausen, periodista de *La Jornada*, un dels pocs diaris mexicans que acostuma a parlar d'aquest conflicte, parla sense embuts d'una ofensiva governamental paramilitar, disfressada de disputa agrària, contra les comunitats indígenes que simpatitzen amb el moviment zapatista. Segons Victor Hugo López, un dels responsables del Centre de Drets Humans Fray Bartolomé de las Casas (Frayba), en aquesta estratègia "s'hi combinen reformes constitucionals amb actuacions paramilitars".

La lava. El municipi autònom d'Olga Isabel és un exemple de la repressió governamental contra el moviment indígena. No debades des del mes de febrer està tastant la bel·ligerància que arriba de grups de civils propers al govern, com l'Organització per a la Defensa dels Drets Indígenes i Camperols (OPDDIC), una formació d'afiliació *priista*, és a dir, propera al Partit Revolucionari Institucional (PRI), un partit que va estar al poder a Mèxic durant més de setanta anys. L'OPDDIC va néixer el 1998 i, tot i que no tothom gosa adjectivar-la com a paramilitar, sí que ha hi ha veus que en denuncien les pràctiques violentes. Sense anar gaire lluny, el passat 10 d'agost, membres d'aquesta organització van ferir de gravetat amb pistoles i matxets dos simpatitzants zapatistes de la comunitat. El 22 de febrer, n'havien segrestat altres més durant vint hores. És només un dels tants conflictes que ara mateix van *in crescendo* a Chiapas. El comandant zapatista Tacho assegura que "l'OPDDIC és una organització pantalla per a cobrir paramilitars" i que "hi ha el perill que les seves intervencions siguin sinònim d'una forta escalada de violència a la regió".

MARTA BOSCH

Unes nenes fan dibulxos en un dels bancs de l'escola d'Olga Isabel, una de les comunitats zapatistes de l'estat mexicà de Chiapas.

MARTA BOSCH

Un camperol de la comunitat d'Olga Isabel, a Chiapas, tria els grans de cafè de la darrera collita.

Les dotze famílies de la capçalera municipal d'Olga Isabel s'han acostumat a conviure amb les amenaces, però el seu rostre reflecteix una preocupació més gran. "Treballem aquestes terres des del febrer del 1994, quan les vam recuperar. Ara els de l'OPDDIC diuen que són seves, però menteixen." Per la seva banda, les valoracions de les autoritats municipals són una invitació al diàleg: "Els de l'OPDDIC són els nostres germans però estan manipulats pel govern", explica un dels membres d'aquestes famílies, que, per a evitar represàlies, prefereix l'anonimat.

El problema de la terra, de fet, és essencial a Chiapas. La queixa de les famílies d'Olga Isabel té relació amb els programes de certificació de la terra anomenats *PROCEDE* i *PROCECOM*, que es van posar en marxa l'any 1993. Segons el responsable de Comunicació Social del Frayba, Víctor Hugo López, aquests programes són imprescindibles per a entendre la situació actual a Chiapas, ja que són la concreció de la reforma a l'article 27 de la Constitució, a través de la qual el govern individualitza la propietat de la terra, amb la qual cosa destrueix les formes tradicionals

de propietat comunal que havien estat conquerides per la Revolució Mexicana d'inicis de segle XX. La terra passa a ser una mercaderia que el propietari individual pot vendre, sense haver de passar per cap acord en l'assemblea.

En aquest sentit, Víctor Hugo López alerta que aquests programes trenquen amb el teixit i el desenvolupament d'unes comunitats indígenes que, en molts casos, "l'únic que tenen és la terra, la que produeix aliment, ja que no hi ha acumulació material ni monetària". Mentrestant, el govern federal diu que a Chiapas la meitat de les propietats comunals s'han sumat als programes de certificació. Per contra, el Fòrum per al Desenvolupament Sostenible, una de les organitzacions no governamentals que treballa pel desenvolupament de Chiapas, assegura que la gran majoria rebutja la titulació individual de les terres i denuncia que el govern comptabilitza com a convençuts els qui simplement han deixat entrar tècnics a mesurar els seus terrenys.

El cràter. Enmig de l'augment de la conflictivitat social a Chiapas, el projecte zapatista intenta madurar. Es va fer gran l'any 2003, quan es van crear les cinc Juntes de Bon Govern (JBG), que són el rovell de l'ou de les seves aspiracions autonòmiques. Aquest projecte és la consolidació del procés de desobediència civil iniciat el 1994 i el resultat de "la legitimitat que atorguen centenars de milers d'indígenes organitzats en trenta municipis autònoms i moltes més comunitats en resistència", explica un dels membres de JBG de Morelia, que també prefereix l'anonimat, tot parlant de forma pausada, amb un castellà que es revela com una llengua apresada però no mare. Aquest paper privilegiat és per al tzeltal, la majoritària de les dotze llengües indígenes que es parlen a Chiapas: "La Junta actua com a mediodora, investiga i fa propostes de resolució en conflictes que afecten les comunitats de la nostra àrea. Això es contraposa amb l'actitud del govern que fa justícia a través dels diners". Més enllà de la teoria, la pràctica dibuixa aspectes difícilment rebutjables: "Hem aconseguit la confiança de molta gent no zapatista, que acudeix a nosaltres per a resoldre problemes."

Ara per ara, les principals prioritats a l'estat de Chiapas són les intervencions en salut i educació, àmbits on hi ha la figura dels promotors, que fan una feina voluntària. A la comunitat d'Olga Isabel, per exemple, hi treballen vuit promotors de salut que tenen torns ben estructurats i que reben formació constant. Les medicines es poden aconseguir a la meitat del preu de mercat i el concepte de *prevenció* és el primer que sorgeix quan analitzen la seva tasca. Això no obstant, a Olga Isabel els més petits no reben classes des de començament d'any, ja que el promotor d'educació va deixar la tasca i encara no hi ha un substitut.

Ramon Martínez, un dels responsables del Fòrum per al Desenvolupament Sostenible, argumenta que el govern del país mira el procés amb desconfiança ja que a "Mèxic es viu una profunda crisi del sistema de partits". A més, "la presa de terres i la remunicipalització han trencat amb l'ortodòxia que arriba de dalt". Tot i això, recorda que la proposta rebel és

profundament nacionalista mexicana i assegura que els Acords de San Andrés del 1996 demostren que té moltes similituds amb el moviment indígena tradicional, que se situa en l'òrbita constitucional.

L'ombra de Marcos. L'última declaració de la selva Lacandona i els pronunciaments del subcomandant Marcos que l'han seguit continuen situant el discurs de l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional (EZLN) en una òrbita anticapitalista. El 25 de març assegurava que "allà dalt", en el poder polític tradicional, "no hi ha res a fer". És un discurs i una actitud qüestionada per molts, per autista i poc aglutinadora. Tot i això, Marcos no para d'insistir en el distanciament necessari que s'ha d'imposar entre l'aparell polític-militar de l'EZLN i l'estructura civil dels seus pobles. Avui, aquest principi de no-ingerència continua essent un futur desitjable. El president del Centre d'Investigacions i Estudis Superiors en Antropologia Social (CIESAS) de

Mèxic, Jan de Vos, demana que s'accepti la invitació. "És temps que a Mèxic els pobles indígenes s'adonin de la paradoxa zapatista: per una banda, la seva capacitat de generar propostes i iniciar accions que apunten cap a una nova ètica política basada en la dignitat i el respecte a la diferència com a base d'un món nou, i, per l'altra, la seva incapacitat d'incidir directament en les reformes polítiques nacionals."

Mentrestant, a Chiapas els col·lectius agraris i indígenes estan dividits en múltiples corrents ideològics que conviuen en un clima de confrontació que les institucions públiques fan augmentar de voltatge. L'actual crisi del sistema de partits mexicans hauria de ser una porta oberta a sumar i a posar ordre a un calidoscopi que no ha trobat la posició adequada amb la qual els pobles indígenes vegin respectades les seves especificitats.

Marta Bosch
San Cristóbal de las Casas
(Chiapas, Mèxic)

Quan una ciutat té una universitat com la UB, es nota. www.ub.edu

L'empremta de la Universitat de Barcelona es nota en els seus carrers, en els seus barris, en la seva gent, en la vida diària. Perquè ja fa més de 555 anys que la UB creix amb Barcelona i el seu entorn.

Capdavantera en docència, recerca i transferència de coneixement a la societat, amb 4.500 docents-investigadors i més de 600 projectes de recerca, 20 centres on podràs gaudir d'una oferta formativa àmplia, de qualitat i amb vocació europea, de grau i postgrau, màster i doctoral. Perquè sigui quin sigui el teu interès, trobis el que busques.

LA UNIVERSITAT. UNA CIUTAT. UN PAÍS.

